

November 2024

Naturskyddsföreningen
Vallentuna

Naturskyddsföreningen
Stockholms län

Naturskyddsföreningen
Roslagen

Naturskyddsföreningen
Täby

Stockholms
Ornitologiska
Förening

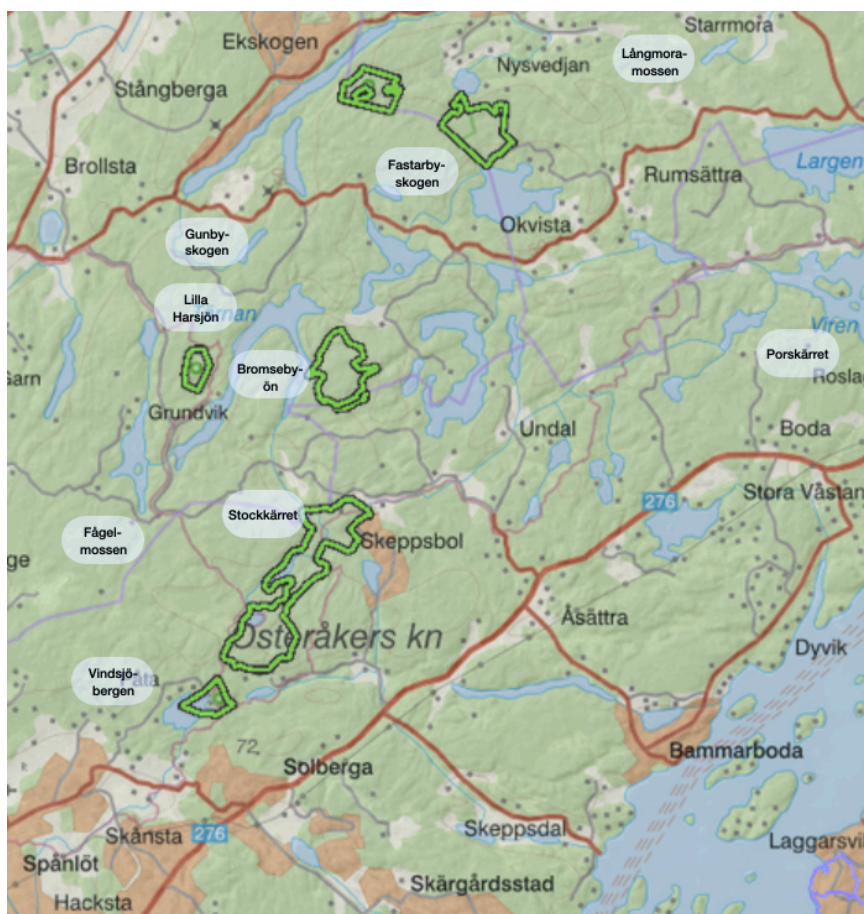
Friluftetsfrämjandet
i Österåker

Naturskyddsföreningen
Österåker

Tärnanområdet

Naturvärdesinventering på landskapsnivå

Tärnanområdet, med de sex befintliga naturreservaten markerade med grön kontur. De vita markeringarna visar nio särskilt värdefulla områden som idag saknar formellt naturskydd. Dessa områden beskrivs i detalj på sidorna 18-23.

Innehåll:

1. Vad är Tärnanområdet?
2. Vad gör naturen i Tärnanområdet skyddsvärd?
3. Om djurlivet i Tärnanområdet
4. Tärnanområdets rika fågelliv
5. Tjädern i Tärnanområdet
6. Miljömålsättningar
7. Riksintresse för friluftslivet
8. Fragmenteringen av Tärnanområdet
9. Inventerade naturvärden
10. Särskilt värdefulla områden

Slutord

Sammanfattning

Tärnanområdet har stora naturvärden. Det är kanske den viktigaste kvarvarande livsmiljön för tjäder i Stockholms närhet. Området är svårtillgängligt då parkeringar, skyltningar och leder är få. Här finns stor outnyttjad potential som upplevelseområde/friluftsområde.

I Tärnanområdet finns i dagsläget en *låg* andel skyddad natur. De sex naturreservat som finns utgör tillsammans endast 4% av områdets yta. De senaste 20 åren har mindre än 0,5% av områdets yta fått något formellt skydd, till exempel naturvårdsavtal. Nu hotas området av omfattande avverkningar som även drabbar skyddsvärd skog.

Detta dokument beskriver Tärnanområdet, och nio särskilt värdefulla delområden som alla idag saknar formellt naturskydd.

Sammantaget finns en stark signal om att bildandet av ytterligare naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal i Tärnanområdet bör prioriteras av myndigheterna.

1.

Vad är Tärnanområdet?

Norr om Stockholm finns Tärnanområdet, ett stort skogsområde som sträcker sig över gränserna till tre kommuner: Österåker, Vallentuna och Norrtälje.

I Tärnanområdet finns ett drygt trettiotal sjöar och ungefär 100 km² sammanhängande natur. Detta gör att Tärnanområdet kan sägas vara det största skogsområdet i Stockholms närhet. Som jämförelse är Tyresta nationalpark i Tyresö och Haninge kommuner knappt 20 km².

Kapitel 2-5 ger en översikt av Tärnanområdets skyddsvärda natur.

Kapitel 6 sammanfattar miljömålsättningar för Tärnanområdet, från de berörda kommunerna, Regionen, Länsstyrelsen, och Skogsstyrelsen.

Friluftsgården Domarudden i Österåkers kommun är den södra "entrén" till Tärnanområdet. I övrigt kan Tärnanområdet sägas vara svårtillgängligt för allmänheten. Området har en stor outnyttjad potential som friluftsområde och här finns möjlighet att utveckla alla typer av upplevelsevärden. Här finns trolsk natur. Kapitel 7 resonerar kring detta. Kapitel 8-9 handlar om skogsinventering, och om

de hot som idag finns mot Tärnanområdets karaktär. Där beskrivs också vad rödlistade arter och signalarter är. I Tärnanområdet finns hela 243 sådana arter registrerade i Artportalen, och det är fler än vad som återfinns i Tyresta nationalpark.

Idag finns det sex naturreservat i Tärnanområdet. Tillsammans utgör de endast ca 4% av områdets area. Kapitel 10 beskriver nio skyddsvärda områden som idag saknar formellt skydd.

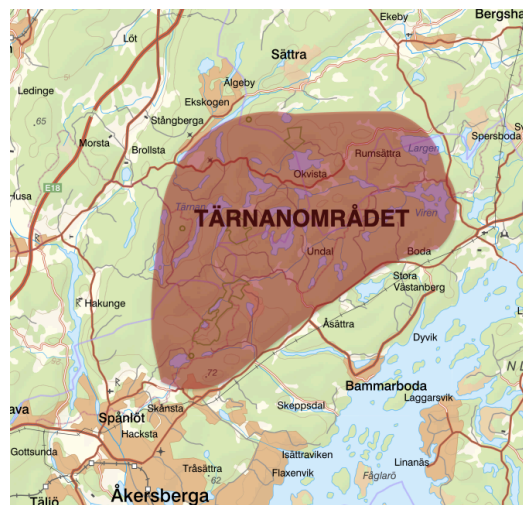

Bild 1. Tärnanområdets så som det avgränsas i Länsstyrelsens riksintressebeslut. (En mer detaljerad karta finns på sidan 1.)

2.

Vad gör naturen i Tärnanområdet skyddsvärd?

Områdets storlek är anmärkningsvärd, cirka 100 km² sammanhängande skog. Landskapet är en mosaik av höjder och sänkor, och vissa delar har stått relativt ostörda under lång tid. Tärnanområdet har därför utvecklats till ett artrikt område.

I området finns örnrevir, häckande ugglor, fiskgjuse, föryngring av lodjur, skyddsvärda skalbaggar, och regelbunden förekomst av utter. Området har tidigare utgjort en häcklokal för tretåig hackspett, som möjligtvis finns kvar.

I Tärnanområdet finns flera typer av naturmiljöer som är relativt ovanliga och som därför kan anses vara skyddsvärda.

Ett exempel är kalkbarrskogar. Det är en av de mest sällsynta naturmiljöerna i Sverige, som framför allt återfinns på Gotland och just här i Roslagen. Normalt sänker en barrskog markens pH, men här har det bildats kalkbarrskog med högt pH i marken. Här återfinns hotade mossor och marksvampar.

Höjderna i Tärnanområdet har ofta fått stå orörda och har utvecklats till värdefulla tallhällmarker med många skyddsvärda arter. Här finns rik förekomst av tjäder. I Tärnanområdet finns också ett trettiotal

sjöar. Flera är klarvattensjöar med gott siktdjup och låga halter av miljöpåverkande ämnen.

I Tärnanområdet finns även fuktiga miljöer bevarade: mossar, sumpskogar och våtmarker. De skyddas mot torka och översvämning, och vissa av dem är mycket artrika naturmiljöer.

Tärnanområdet har få bilvägar och mycket få bostäder. Söder, norr och öster om sjön Tärnan finns ett sammanhängande område om över 2000 hektar som är totalt utan bostadshus.

Bild 2. Flera av våra ugglefåglar häckar i Tärnanområdet. Här bild på lappugglan, fotad i områdets centrala delar.

3.

Tärnanområdets vilda djur

Eftersom Tärnanområdet är ett så stort sammanhängande skogsområde så finns det naturligtvis en mängd djur där. Hela 51 hotade djurarter finns rapporterade från området.

Lodjur

Vintertid är det vanligt att se spår av lodjur i området. Lon jagar gärna rådjur men även till exempel räv och tjäder. För att trivas behöver lodjuret ett jaktområde som är minst en kvadratmil stort, alltså ungefär vad Tärnanområdet erbjuder.

Bild 3. Det finns bekräftade observationer av lodjur i Tärnanområdet varje år från åtminstone 2019 och framåt. Länsstyrelsens viltförvaltning har haft en kamera monterad ungefär mitt i Tärnanområdet. Här foto av en nattlig passage av hona med en unge.

Utter

Uttern är ett rödlistat däggdjur som lever nära vatten. För att trivas behöver uttern ostörda strandområden intill sjöar där de kan fånga fisk. En utter behöver 2-3 mils strandlinje för att trivas. Utter har observerats regelbundet sedan 2009 vid sex olika sjöar i Tärnanområdet.

Raggbock

I området finns flera ovanliga insekter och här vill vi nämna den sårbara raggbocken. Det är en stor skalbagge, upp till 32 mm lång, som lever på ved från död tall. Veden behöver ligga öppet och vara solexponerad. Arten är på tillbakagång då den typ av åldrad tallved som de behöver blir mer och mer ovanlig i vår natur. I Stockholms län brukar den påträffas någon eller några gånger per år. I Tärnanområdet har arten påträffats på flera platser helt nyligen. I Stockholms län finns ett åtgärdsprogram för skydd av arten.

Tajgafältmätare

Varje år observeras ovanliga fjärilar i Tärnanområdet. Tajgafältmätare har setts och fotograferats i här. Det finns bara en känd observation av tajgafältmätare i hela övriga länet.

4.

Tärnanområdets rika fågelliv

Tärnanområdet är välkänt hos fågelskådare. Det är ett av de absolut bästa områdena i Stockholms närhet för att se skogsfågel. Norr om staden är det faktiskt i särklass.

Det finns exempelvis en population av järpe kvar i Tärnanområdet, vilket är ovanligt så pass nära Stockholm, och flera tjäderlekplatser (se kapitel 5). I de mer orörda skogsområdena går det också att höra spillkråkans högljudda läte när den flyger mellan döda tallar och söker efter föda, att lyssna till nattskärornas surrande i försommarnatten, eller se tofsmesar och talltitor ansluta sig till ett stort artrikt meståg i vinterskogen.

Bild 4. Lappugglan. Denna hona har hittat en bra plats för häckningen, nere i en trädstam i Tärnanområdets östra delar. Under 2024 noterades flera häckande lappugglor i Tärnanområdet.

Här häckar också flera av våra rovfåglar: havsörn, fiskgjuse, duvhök och bivråk för att nämna några.

Skogarna i området hyser även en betydelsefull population av olika ugglefåglar. Faktum är att samtliga storugglor häckar i Tärnanområdet, även de ovanliga berguv, lappuggla och slaguggla, vilket är anmärkningsvärt. Sist men inte minst ska vi inte glömma att det finns sjöfåglar i områdets många klarvattensjöar. Att höra storlommens magiskt ekande läte en sommarkväll bidrar verkligen till känslan av storskog.

Bild 5. Hökuggla fotograferad i Tärnanområdet. Denna imponerande hökuggla är blodig kring näbben och har nog nyss fått ett skrovsmål.

Tärnanområdet är ett Important Bird and Biodiversity Area (IBA)

BirdLife International har utsett Tärnanområdet till ett *Important Bird and Biodiversity Area* (IBA). I Sverige finns 84 stycken IBA-områden. Dessa är de områden i Sverige som har störst betydelse för att långsiktigt skydda våra fågelpopulationer.

Två tredjedelar av alla IBA-områden är utpekade som *Special Protection Areas* (SPA) för de fågelarter som kräver särskilt skydd enligt bilaga 1 i fågeldirektivet. Naturen i dessa områden har ett stärkt legalt skydd. Det är sannolikt att andra IBA-områden, som exempelvis Tärnanområdet, så småningom kan bli uppgraderade till skyddade naturområden av berörda myndigheter.

Ett IBA-område uppfyller en rad strikta kriterier. Två kriterier är aktuella för Tärnanområdet. Dels fågelarter vars utbredning är begränsad till endast en region. Dels fågelarter som är hotade på EU-nivå och listas i fågeldirektivets bilaga 1. Ett sådant område ska hysa ett betydande regionalt antal av fågelartens häckande bestånd på EU nivå. Ett riktmärke är att området är ett av de fem viktigaste i hela EU för den hotade fågelarten. Några exempel på fågelarter som häckar i Tärnanområdet och som uppfyller båda kriterierna är berguv, nattskär och storlom.

Många skyddsvärda fågelarter

I Tärnanområdet lever och häckar även flera av de prioriterade fågelarter som finns upptagna i bilaga 1 till EU:s fågeldirektiv (2009/147/EG), eller i bilaga 2 till art- och habitatdirektivet (92/43/EEG). Direktiven är EU-lagar som har målet att naturområden ska avsättas för att skydda dessa arters livsmiljöer och för att säkra den biologiska mångfalden långsiktigt. Både fågeldirektivet och art- och habitatdirektivet är bindande och Sverige ska därmed följa dessa, via artskyddsförordningen (SFS 2007:845).

I Tärnanområdet finns också många fågelarter som är nationellt rödlistade. Här finns alltså flera fågelarter vars nationella och/eller internationella bevarandestatus är sådan att särskilda bedömningar är aktuella i förhållande till skogsbruksåtgärder.

I tabell 1 listas ett begränsat urval av de närmare 200 fågelarter som rapporterats i i Tärnanområdet. Urvalet består endast av prioriterade arter som är skyddsvärda och betydelsefulla för att bevara fågelpopulationerna.

Artnamn	Vetenskapligt namn	Finns i EU:s fågel-direktiv bilaga 1	Finns i Svensk rödlista 2020
Berguv	<i>Bubo Bubo</i>	Ja	VU
Lappuggla	<i>Strix nebulosa</i>	Ja	VU
Slaguggla	<i>Strix uralensis</i>	Ja	NT
Hornuggla	<i>Asio otus</i>		NT
Päruggla	<i>Aegolius funereus</i>	Ja	
Sparuggla	<i>Glaucidium passerinum</i>	Ja	
Havsörn	<i>Haliaeetus albicilla</i>	Ja	NT
Fiskgäse	<i>Pandion haliaetus</i>	Ja	
Bivärk	<i>Pernis apivorus</i>	Ja	
Duvhök	<i>Accipiter gentilis</i>		NT
Järpe	<i>Tetrastes bonasia</i>	Ja	NT
Tjäder	<i>Tetrao urogallus</i>	Ja	
Nattskär	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Ja	
Tornseglare	<i>Apus apus</i>	Ja	EN
Spillkräka	<i>Dryocopus martius</i>	Ja	NT
Mindre hackspett	<i>Dryobates minor</i>		NT
Tjocknäbbad nötkräka	<i>Nucifraga caryocatactes caryocatactes</i>		NT
Rödvingetrast	<i>Turdus iliacus</i>		NT
Talltita	<i>Poecile montanus</i>		NT
Entita	<i>Poecile palustris</i>		NT
Trädläcka	<i>Lullula arborea</i>	Ja	
Grönsångare	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>		NT
Storlom	<i>Gavia arctica</i>	Ja	
Tretåig hackspett	<i>Picoides tridactylus</i>	Ja	NT
Hökuggla (5år)	<i>Surnia ulula</i>	Ja	
Orre	<i>Lyrurus tetrax</i>	Ja	
Vitkindad gås	<i>Branta leucopsis</i>	Ja	
Sångsvan	<i>Cygnus cygnus</i>	Ja	
Blåsand (5år)	<i>Mareca penelope</i>		VU
Stjartand (5år)	<i>Anas acuta</i>		VU
Kricka	<i>Anas crecca</i>		VU
Salskrake	<i>Mergellus albellus</i>	Ja	
Kornknarr	<i>Crex crex</i>	Ja	NT
Småfläckig sumphöna (5år)	<i>Porzana porzana</i>	Ja	VU
Trana	<i>Grus grus</i>	Ja	
Strandskata	<i>Haematopus ostralegus</i>		NT
Tofsvipa	<i>Vanellus vanellus</i>		VU
Storspov	<i>Numenius arquata</i>		EN
Drillsnäppa	<i>Actitis hypoleucos</i>		NT
Grönben (5år)	<i>Tringa glareola</i>	Ja	
Skräntärna	<i>Hydroprogne caspia</i>		NT
Fisktärna	<i>Sterna hirundo</i>	Ja	
Skrattmås	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>		NT
Fiskmås	<i>Larus canus</i>		NT
Gråtrut	<i>Larus argentatus</i>		VU
Östersjötrut/Silltrut	<i>Larus fuscus fuscus</i>		VU
Havstrut	<i>Larus marinus</i>		VU
Rördrom	<i>Botaurus stellaris</i>	Ja	NT
Kungsörn	<i>Aquila chrysaetos</i>		NT
Brun kärrhök	<i>Circus aeruginosus</i>	Ja	
Röd glada	<i>Milvus milvus</i>	Ja	
Gråkräka	<i>Corvus corone cornix</i>		NT
Hussvala	<i>Delichon urbicum</i>		VU
Rörsångare	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>		NT
Ärtsångare	<i>Curruca curruca</i>		NT
Stare	<i>Sturnus vulgaris</i>		VU
Björktrast	<i>Turdus pilaris</i>		NT
Svartvit flugsnappare	<i>Ficedula hypoleuca</i>		NT
Grönfink	<i>Chloris chloris</i>		EN
Buskskvätta	<i>Saxicola rubetra</i>		NT
Tallbit	<i>Pinicola enucleator</i>		VU
Gulsparr	<i>Emberiza citrinella</i>		NT
Sävsparv	<i>Emberiza schoeniclus</i>		NT

Tabell 1: Över 60 fågelarter med naturvårdskriterier har observerats i Tärnanområdet de senaste tre åren (utom de arter där det står inom "5 år"). De första gråmarkerade raderna i tabellen markerar skyddsvärda skogsfågelarter som är karaktäristiska för Tärnanområdets skogslandskap och klarvattensjöar.

5.

Tjädern i Tärnanområdet

Norr om staden är Tärnanområdet sannolikt det viktigaste stora sammanhängande skogsområdet att skydda för att kunna behålla en regional tjäderpopulation nära Stockholm på sikt.

I Stockholms län kan tjädern anses vara en hotad art. Enligt data från Svensk Fågeltaxerings standardrutter är tjädern mycket fåtalig i Stockholms län. Martin Green som arbetar på Svensk Fågeltaxering skriver: *"I genomsnitt har det setts 1,24 tjädrar per år på standardrutterna i Stockholms län 2002 - 2022 (årlig variation 0 - 3, de allra flesta år har en individ setts.)"*. De enda länen i Sverige som uppvisar en lägre förekomst av tjäder är Skånes län och Gotlands län.

Bild 5. Denna tjädertupp spelar i Tärnanområdets centrala delar.

Tjäders förekomst i Stockholms län är alltså anmärkningsvärt låg.

För att bibehålla den genetiska kvalitén i populationen och ett livskraftigt tjäderbestånd långsiktigt krävs att flera tjäderlekplatser har kontakt med varandra. På landskapsnivå får avståndet mellan olika tjäderlekplatser inte bli för långt eller fragmenterat av exempelvis kalhyggen eller storskalig infrastruktur.

Tjäderleken

Tjädern har en mycket speciell parningsmetod, det så kallade tjäderspelet eller tjäderleken. Tjädern är areaspelande, det vill säga att de kommer till en särskild plats i skogen för att utföra sina parningsceremonier.

När en tjäder är några år gammal så väljer den en tjäderlekplats och återkommer sedan dit livet ut. På denna plats kämpar tjädertupparna om att få para sig med honorna. Själva spelet kan vara mycket dramatiskt att se. I närheten av tjäderlekplatsen föds även ungarna, så platsen är alltså central för artens fortlevnad.

Tjäderlekplatser kan bli gamla och användas i hundratals år om inga störningar förekommer. Tjädern är dock mycket kräsen med miljökraven på sin spelplats.

Tjäderlekplatsen måste ligga i ett sammanhängande skogsområde med uppvuxna träd där det inte skett omfattande avverkning. Platsen har omfattande miljökrav, som här beskrivs i korthet: Det får inte finnas större vägar i närheten. Nära spelplatsen behöver det finnas flerskiktad skog innehållande åldrade tallar.

Tjädern äter tallbarr under vinterperioden. Gamla granar behövs som skydd mot rovdjur. Det behövs områden med rikligt med blåbärsris. Inte minst behövs en myr- eller våtmark där hönorna skaffar föda till kycklingarna.

Inventeringen av tjäder i Tärnanområdet

Med start 2021 har Stockholms Ornitologiska Förening (StOF) årligen inventerat tjädern i Tärnanområdet. Detta är ett omfattande projekt där frivilliga fågelskådare från hela länet gemensamt har skapat en bild av var tjäderspillning finns, var tjäder observeras, och på vilka platser tjäderspel sker.

Projektet har varit en stor framgång, då det har visat sig att tjäder rör sig över hela Tärnanområdet. Detta gör Tärnanområdet särskilt lämpat för tjäder i Stockholms närhet.

Hela nio tjäderlekplatser i Tärnanområdet

Tjäderinventeringarna har under vårsäsongerna 2023 och 2024 identifierat hela *nio* (!) tjäderlekplatser i Tärnanområdet, och antagligen ytterligare någon just utanför områdets gräns.

I anslutning till samtliga dessa nio tjäderlekplatser så finns gammal eller mycket gammal skog. Att bevara skogsmiljön omkring dessa nio spelplatser är avgörande för tjäderns långsiktiga överlevnad här.

Endast en (1) av de nio funna tjäderlekplatserna finns i ett naturreservat. Alla de övriga saknar i dagsläget skydd i form av naturvårdsavtal, naturreservat.

Tjädern har starkt skydd i lagstiftningen

Tjädern är en fågel som har starkt skydd i lagstiftningen. Fågelarten omfattas av EU:s *fågeldirektiv* (2009/147/EG). Tjädern är där med i den så kallade *Bilaga 1* och den har ett sådant unionsintresse att särskilda skyddsområden behöver utses.

Tjädern är skyddad enligt *Artskyddsförordningen* (SFS 2007:845). Tjädern är dessutom en prioriterad art enligt *Skogsvårdslagen* (SKSFS 2014:7).

En av tjäderlekplatserna förstördes 2023

Tyvärr hotas Tärnanområdets tjäderlekplatser av det nuvarande skogsbruket. Avverkningar har nyligen skett som förstört minst en urgammal tjäderlekplats, den i närheten av byn Skirhult cirka 5 km nordöst om Åkersberga tätort. Även några av de andra tjäderlekplatserna i Tärnanområdet har på senare år störts kraftigt av skogsbruket. På grund av att andelen äldre skog i tjäderlekplatsernas närområde kraftigt har decimerats, har tjädern fått försämrade förutsättningar att klara sig långsiktigt.

Att skydda tjädern på landskapsnivå i Tärnanområdet är viktigt av flera skäl, inte bara för artens egen skull. Tjädern är en indikator på ett fungerande skogsekosystem, och är en så kallad *paraplyart*. Genom att skydda tjädern ges även skydd till många andra krävande skogsfågelarter, som exempelvis talltita, duvhök och sparvuggla.

Bild 6. Tjädertuppen är fint fångad på denna bild från Tärnanområdets östra delar. Solen går upp och tjäderspelet ska snart inledas.

6.

Miljömålsättningar

Hela samhället agerar på olika nivåer för att skydda naturmiljöer.

Strategi för formellt skydd av skog i Stockholm län:

Länsstyrelsen i Stockholms län och Skogsstyrelsen har tagit fram en *Strategi för formellt skydd av skog i Stockholm län*, beslutad år 2007.

Dokumentet redovisar en långsiktig strategi för inrättandet av naturreservat, biotopskyddsområden och naturvårdsavtal i skog i Stockholms län.

Strategin ska ge myndigheterna vägledning och samsyn i arbetet med formellt skydd av skogsmark. Ett antal så kallade värdeetrakter har identifierats och Tärnanområdet ingår i värdeetrakten Tärnan-Riala. I strategin definieras en värdeetrakt som ett område som "har en väsentligt högre täthet av värdekärnor för djur- och växtliv samt för ekologiskt viktiga strukturer och funktioner än kringliggande områden." I strategin konstateras att tätheten av nyckelbiotoper är hög i Tärnanområdet. Sedan dess har Tärnangruppen identifierat ytterligare områden med nyckelbiotopskvaliteter i Tärnanområdet (se kapitel 10).

Strategin konstaterar att en ovanligt låg andel av värdefull natur är skyddad i Tärnanområdet: "När pågående och planerat skydd är färdigt kommer den skyddade andelen av värdekärnor i

Tärnan-Riala värdeetrakt i runda tal att vara en tredjedel, vilket är betydligt lägre än genomsnittet för länets värdeetrakter.

Det ger en signal om att en hel del ytterligare arbete med formellt skydd kan behövas."

Regional utvecklingsplan för Stockholm ("RUFs"):

Runt Stockholm finns det tio så kallade gröna kilar. Det är stora sammanhängande grönområden som sträcker sig från de omgivande landskapen in mot de centrala delarna av Stockholm. Tärnanområdet är en viktig del av Angarnkilen.

Regionen anger i *Regional utvecklingsplan för Stockholm* att: "skogsbruk inom de gröna kilarna bör vara diversifierat och skonsamt mot ekologiska värden."

Regionen har också i RUFs markerat majoriteten av Tärnanområdets som "värdekärna i grön kil". En värdekärna beskrivs på följande sätt:

De gröna värdekärnorna utgör kärnan i de gröna kilarna och är de mest skyddsvärda områdena som innehåller de allra högsta rekreations-, natur- eller kulturmiljövärdena, i många fall som naturreservat eller riksintressen.

De har ofta rika upplevelsevärden, innehåller tysta områden och har en stor biologisk mångfald och variationsrikedom.

Regionen anger följande förhållningssätt för att upprätthålla och stärka de gröna värdekärnorna:

- Vid etablering av störande verksamheter bör en buffertzon anges mot de gröna värdekärnorna för att undvika negativ påverkan.
- Undvik helt ny bebyggelse samt nya anläggningar, infrastruktur och verksamheter som bryter av eller riskerar att försvaga funktionerna i en värdekärna.
- Hyggesbruk längs vandringsleder genom skog bör undvikas.
- Säkra och förbättra tillgängligheten till värdekärnorna där det behövs, till exempel genom lättillgänglig information, anlagda leder samt attraktiva entréer och målpunkter.
- Anpassa rekreation och turism i känsliga gröna och blå natur- och kulturmiljöer för att förhindra slitage och negativ miljöpåverkan.

Överenskommerelser om andel skyddad natur

Kunming-Montreal Biodiversity Framework är ett internationellt ramverk framtaget för att skydda och stärka den biologiska mångfalden globalt. Det består av fyra mer långsiktiga mål som sträcker sig till 2050 och ett antal mer direkta mål, som ska vara uppnådda 2030.

Framförallt två av målen kan kopplas till skogen i Tärnanområdet. Det ena anger att man ska planera och sköta alla områden på ett sätt som gör att förlusten av områden med höga biologiska värden är nära noll till 2030.

Det andra målet gör gällande att minst 30 procent av land, sjöar och hav ska vara skyddade till 2030. Det gäller speciellt områden som är särskilt viktiga för biologisk mångfald och ekosystem.

Vallentuna kommun lyfter i sina miljömål att kommunen säkrar ekosystemtjänster och en långsiktigt hållbar grön infrastruktur, med ett rikt och livskraftigt växt- och djurliv, genom såväl skydd som hållbart brukande, samt att kommuninvånare och besökare har god tillgång till olika typer av grönområden och kulturmiljövärden, anläggningar för rikt friluftsliv, naturvägledning och upplevelser av naturen i såväl tätort som på landsbygd.

Österåkers kommun har ett miljömål som anger att den biologiska mångfalden i Österåker ska utvecklas och nyttjas på ett hållbart sätt. Indikatorn för det är "andel skyddad natur i Österåker".

Norrtälje kommun har som strategisk inriktning att "områden som inrymmer växt- och djurarter som är rödlistade ska värnas och skyddas", samt att "ett arbete för biologisk mångfald bidrar till att bevara ett rikt växt- och djurliv, men också till att skapa välbefinnande och ett rikt liv för våra kommuninvånare.

Låg andel skyddad natur i

Norrtälje, Österåker och Vallentuna

Den totala andelen skyddad landareal ligger på 12 procent i riket och 9,5 procent i Stockholms län.

Av totalt 26 kommuner i Stockholms län ligger Vallentuna och Österåker tvåa respektive fyra från botten sett till andelen skyddade landområden. Även Norrtälje ligger lågt vad gäller andel skyddad natur.

Kommun	Hektar	Andel (%)
Salem	3180,3	58,5
Vaxholm	2925,8	50,5
Tyresö	3165,4	45,5
Huddinge	4936,7	37,5
Sollentuna	1708,7	32,3
Järfälla	1591,1	29,4
Nacka	2216,8	23,3
Haninge	9158,6	20
Lidingö	583,2	18,9
Sundbyberg	148,8	17
Värmdö	6717,4	15
Danderyd	313,0	11,8
Ekerö	2530,4	11,6
Solna	219,5	11,3
Botkyrka	1983,1	10,2
Stockholm	1756,1	9,3
Nynäshamn	3086,5	8,6
Södertälje	3897,7	7,4
Täby	296,0	4,9
Upplands-Bro	1053,9	4,5
Norrtälje	7637,1	3,8
Upplands Väsby	278,9	3,7
Österåker	842,1	2,7
Sigtuna	783,4	2,4
Vallentuna	786,4	2,2
Nykvarn	124,7	0,8

Tabell 4. Landareal och andel skyddad landareal per kommun. Källa: SCB, www.scb.se/MI0603. Publicerad 2024-05-23

7.

Riksintresse för friluftslivet

Tärnanområdet har potential att bli ett uppskattat och välutnyttjat friluftsområde. Men idag är området svårtillgängligt.

Länsstyrelsen i Stockholms län har år 2016 beskrivit Tärnanområdet som ett *riksintresse för det rörliga friluftslivet*. Länsstyrelsen beskriver områdets potential, men också att det finns hinder som gör att Tärnanområdet idag utnyttjas endast i liten omfattning för friluftslivet.

Till potentialen hör bland annat de stora skogsområdena. Var annars i Stockholmsområdet kan vi hitta ett trettiotal sjöar inbäddade i ett sammanhängande skogsområde, nästan utan bilvägar och bostadsområden?

Här är ett antal exempel på upplevelser och aktiviteter som idag sker endast i liten omfattning i Tärnanområdet eftersom det är så svårtillgängligt: familjeutflykter i naturen, svampplockning, motion, skridskoåkning på skogssjöar, cykling på småvägar och stigar, avkoppling på rastplatser, övernattnings i tält och vindskydd, fågelskådning, hundpromenader, ridning, orientering, äventyr i vildmarksartad natur, flerdagarsvandringar, naturvandring på leder, paddling, fiske, bad, meditation och "skogsbad".

Trots att Tärnanområdet ligger relativt nära både Åkersberga och Vallentuna tätorter vågar vi säga att området är okänt för kommuninvånarna. Få vet att det går att vandra från Domarudden upp till sjöarna Tärnan, Mysslingen och Hersen.

Det är idag svårt att hitta, och svårt att komma in i området. Parkeringsmöjligheterna är få och skyltning saknas. Av de sex naturreservaten så är fem svårtillgängliga. Tre av reservaten saknar helt tillfartsvägar och skyltning: Exerman-Hersby, Mörtsjöskogen och Lövdalsskogen. Ett av de största reservaten, Trehörningsskogen, innehåller flera våtmarker, och är i brist på uppmärksatta leder därför svårnavigerat för allmänheten.

Det finns en enda lätt tillgänglig "entré" till området, Domarudden i Tärnanområdets sydvästra hörn. En entré med parkeringsmöjlighet i områdets norra/nordvästra delar skulle göra fler delar av området tillgängliga. Det är idag svårt att nå Tärnanområdet via kollektivtrafik. En uppmärkt led från en av busshållplatserna vid väg 276 in i Tärnanområdets mellersta delar skulle underlätta.

Roslagsleden och Blå leden går genom området. De går längst i väster, och längst i söder. Tärnanområdets centrala och norra delar saknar idag helt markerade leder.

8.

Fragmenteringen av Tärnanområdet

Tärnanområdet är ett stort sammanhängande skogsekosystem på över 10 000 hektar. Ett av hoten mot områdets biologiska mångfald är den ökade fragmenteringen.

Det finns en hel del mark som är kulturlandskap genom småskalig jordbruksverksamhet och gammal hävd i form av till exempel skogsbete. Men på senare tid har fragmenteringen blivit mer och mer omfattande för varje år.

Enbart under åren 2021 och 2022 avverkningsanmäldes flera hundra områden/skiften! Några av dessa innehöll skog med höga naturvärden, men som avverkades trots detta. Naturvärden som då försvann är knappast möjliga att återställa inom överskådlig tid. Det sker en fragmentering, alltså en utveckling där det långsamt blir längre avstånd mellan de skogspartier som har hög biologisk mångfald.

Vissa arter, som till exempel tjädern, är extra känsliga för fragmentering. Tjädern har höga krav på sin livsmiljö och där behöver ingå en mängd olika biotoper för att populationen ska trivas. Om angränsande områden till en lekplats avverkas, kommer leken att upphöra.

Även kryptogamerna (mossor, lavar och svampar) drabbas av fragmenteringen. Många av dessa arter har kort spridningsförmåga. När omkringliggande områden försvinner blir arterna isolerade. Utan tillräckliga spridningskorridorer kommer arterna på sikt att försvinna från området.

Fragmentering av skogslandskapet påverkar även friluftsområden negativt. Stora områden skärs av och görs otillgängliga för allmänheten.

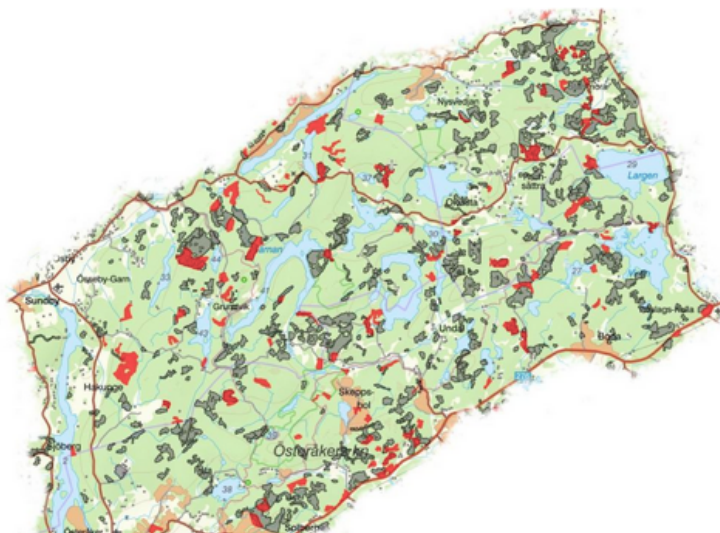

Bild 7. Den pågående fragmenteringen av Tärnanområdet. Markeringarna gäller åren 2000-2024. Avverkade områden i grått, avverkningsanmälda områden i rött.

9.

Inventerade naturvärden

Hur vet vi att Tärnanområdet hyser höga naturvärden och att vissa delar är extra skyddsvärda? Den mest effektiva och pedagogiskt värdefulla metoden att undersöka detta är genom det som kallas *skogsinventering*.

Tärnangruppen, en grupp ideella krafter, har sedan 2020 inventerat ett tiotal delområden.

Flera av dessa inventerade områden har visat sig ha höga naturvärden, och några av dessa beskrivs i kapitel 10.

Så här beskriver Tärnangruppen den metodik de använt i sitt inventeringsarbete:

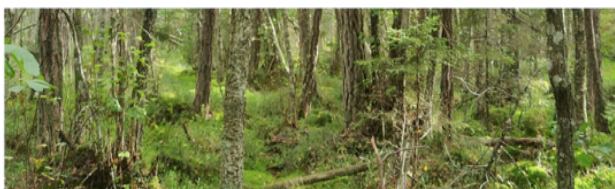

Bild 8. Barrsumpskog som inventerades under hösten 2023.

Först och främst måste vi lokalisera ett område vi tror kan vara skyddsvärd skog. Tärnanområdet består av brukad skogsmark, med inslag av områden med högre naturvärden. Den pågående fragmenteringen är påtaglig.

Idag finns goda digitala hjälpmedel för att bedöma skog relativt träffsäkert innan man gör ett fältbesök. Först steget är normalt att undersöka flygfoton hos Lantmäteriet. Eftersom det storskaliga skogsbruket, och trakthyggesbruket tog fart ordentligt under 1950-talet, kan man enkelt avläsa om ett område har blivit kalavverkat sedan dess genom att följa samma område genom dessa foton som finns tillgängliga från 1960 till nutid. En kompletterande metod är att göra en sökning på Artportalen hos SLU. Där kan man se om det tidigare har rapporterats signal- eller rödlistade arter i det området.

Med nya digitala hjälpmedel kan vi hitta dessa områden på ett mer effektivt sätt än vad man tidigare har kunnat göra. www.skogsmonitor.se är ett digitalt verktyg som använder sig av olika fjärranalyser, samt skogshistorisk forskning, historiska kartor och redan existerande modern kartering, vilket gör det till en användarvänlig karttjänst för att snabbt lokalisera potentiella lokaler för inventering.

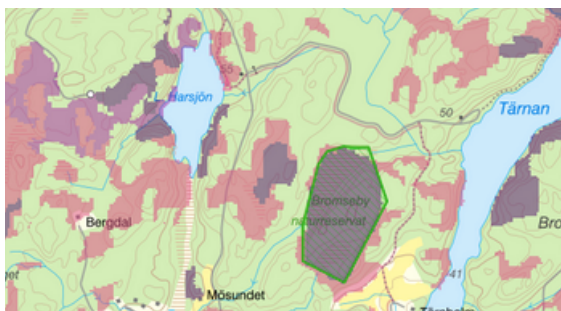

Bild 9. Skärmbild från Skogsmonitor, som visar området just väst om sjön Tärnan. Färgerna indikerar olika hög ålder på skog.

När ett område besöks, så varierar tillvägagångssättet beroende på karaktären av skogen. Många aspekter utöver arter är viktiga att kartlägga och notera, se tabell här intill.

Vi noterar alla ovanliga, hotade och skyddsvärda arter eftersom artrikedom är ett tecken på biologisk mångfald. En mångfald av arter kan öka motståndskraften mot störningar såsom klimatförändringar, extremväder, insektsangrepp osv.

Bild 10. Talltickan är relativt vanlig i Tärnanområdet. Den etablerar sig bara hos levande tall som är minst 150 år gammal. Svampen angriper kärnveden, och något som kallas ringröta uppstår.

Eftersom kärnveden är den delen av trädet som är inaktiv, så fortsätter trädet att leva medan veden blir mjuk och attraktiv för hålbbyggande fåglar. Speciellt spillkråkan föredrar dessa träd och bygger bo i den mjuka veden som talltickan skapat. Det kan vara flera generationer som nyttjar samma träd. Sedan nyttjas bohålen av andra fåglar eller andra djur.

Trädet blir efter många år så pass försvagat av hålbbyggandet att det går av. En högstubbe bildas och blir sedan hem åt ytterligare arter som vill häcka i dessa öppna holkar högt upp från marken, exempelvis slagugglan. Det är viktigt att bevara områdets bestånd av äldre tallar.

Vilken trädart dominerar?
Markvegetation, är det rikt eller fattigt på örter? Finns det spår efter tidigare skogsbruk, såsom gamla stubbar?
Är skogen flerskiktad eller likåldrig? Detta ger insikt i om den är naturligt föryngrad eller brukad.
Diameterspridning och olika storlekar på träd kan ge oss värdefull information.
Om det finns Inslag av påtagligt äldre träd har dessa en strukturell diversitet som de yngre träden i brukad skog saknar. Finns grov och fårig bark, stamskador, utsöndringar av sav och hålträd? Detta är alla viktiga nyckelelement för krävande skogslevande arter.
Hittar vi spärrgreniga träd i annars igenvuxen skogsterräng? Det kan då vara gammal hagmark eller skogsbete.
Spår efter skogsbrand, bränd död ved, brandljud på levande träd, lövbrännor?
Kulturlämningar, som husgrunder, tjärgropar, hamlade träd och vallar?
Mängden och typen av död ved. Liggande eller stående, olika successionsstadier och i vilken omfattning är ett väldigt viktigt element för den biologiska mångfalden. En rik förekomst med rätt typ av död ved betyder att skogen antagligen hyser stora naturvärden.
Topografi och terräng. Finns det inslag av sumpskog, skogsbäckar eller annat rörligt markvatten?
Alla förekomster av Skogsstyrelsens signalarter rapporteras på Artportalen.
Alla förekomster av rödlistade arter rapporteras på Artportalen.se.
Alla förekomster av fridlysta arter rapporteras på Artportalen.

Tabell 5. Frågor som ett fältbesök besvarar.

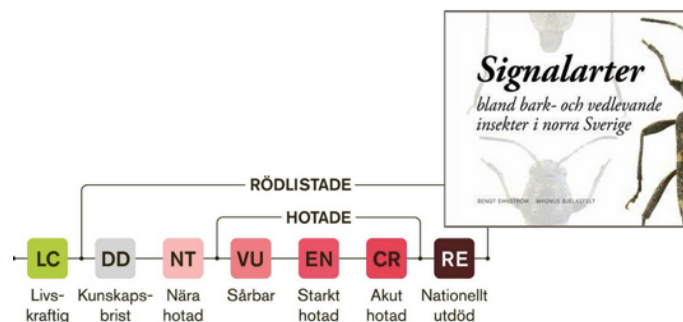

Bild 11. Rödlistade arter är arter som är upptagna på nationella rödlistan på grund av att deras bevarandestatus försämrats. Listan är indelad i sju olika kriterier, från livskraftig (LC) till nationellt utdöd (RE).

Vid en inventering noteras alla rödlistade arter, och även alla Skogsstyrelsens signalarter. Det är arter som listas av Skogsstyrelsen och som alla har höga krav på sin livsmiljö. Där olika signalarter hittas på ett begränsat område, finns höga naturvärden.

10.

Särskilt värdefulla områden

Tärnangruppen har hittills identifierat nio områden, eller värdekärnor, som är särskilt värdefulla ur biologisk synpunkt. Idag saknar alla dessa områden formellt skydd i form av frivilliga naturvårdsavtal, eller naturreservat.

Flera av dessa områden är hällmarker. Det tunna jordskiktet gör att skogen har en låg årlig tillväxt. Andra områden består av sumpskog eller våtmark. Att bruka skog på dessa områden medför svårigheter.

Det kan hävdas att bland de områden som saknar formellt skydd eller nyckelbiotopklassning, så är dessa nio de områden som är viktigast för bevarad biologisk mångfald inom Tärnanområdet. Flera av dem är delvis *impediment*, det vill säga de är lågproduktiva som skogsmark.

De senaste 20 åren har mindre än 0,5% av områdets yta fått något formellt skydd, till exempel naturvårdsavtal. Fler värdekärnor finns och har ännu inte inventerats.

Följande områden är särskilt värdefulla. De har alla kvaliteter som kan motivera åtgärder i form av formellt skydd, till exempel naturvårdsavtal eller bildande av naturreservat. Det finns ett särskilt värde om ett större sammanhängande område kan bildas.

Fastarbyskogen, Vallentuna kommun (se sidan 18).

Långmoramossen, Norrtälje kommun (se sidan 18).

Gunbyskogen, Vallentuna kommun (se sidan 19).

Bromsebyön, Vallentuna kommun (se sidan 20).

Vindsjöbergen, Österåkers kommun (se sidan 21).

Stockkärret, Österåkers kommun (se sidan 21).

Lilla Harsjön, Vallentuna kommun (se sidan 22).

Fågelmossen, Österåkers kommun (se sidan 22).

Porskärret, Österåkers kommun (se sidan 23).

De skyddsvärda arter som nämns vid varje område är de som rapporterats vid Tärnangruppens inventeringar. Observera att fler arter än dessa finns rapporterade i Artportalen.

Bild 12. Översikt, särskilt värdefulla områden i Tärnånsområdet. Dessa områden beskrivs på de följande sidorna.

Fastarbyskogen – Vallentuna kn

Hällmark, tallmossar rikt på skvatram, barrsumpskog och sur barrblandskog. En kontinuitets-barrblandskog med inslag av äldre lövträd som asp och vårtbjörk.

Mot öster angränsas området av en nyckelbiotop registrerad som barrsumpskog 1995, men som tyvärr är avverkad någon gång runt år 2000. Mot väst angränsar området mot tallhällmosaik som även det hyser höga naturvärden samt en rik population av tjäder.

Utspritt över hela området finns tydliga tecken av skogsbrand i form av brandstubbar samt levande äldre (över 200 år) gran och tall med brandljud, vilket är ovanligt att hitta i denna del av landet. Hela området är av nyckelbiotopskvalité. Skogen är flerskiktad med stor stamdiameterspridning. Området är rikt på död ved i olika nedbrytningsstadier. Torrakor och högstubbar finns utspridda över hela området. Det är en helt naturlig föryngring och området har uppenbarligen aldrig varit kalavverkat.

Artfynd och naturvärden

Många fynd av exklusiva arter, bl.a. knärot (VU), samt den krävande vedsvampen gräddporing (VU), endast återfunnen på fyra andra lokaler inom Uppland.

Artlista 231023: Svart taggsvamp (NT), Motaggsvamp (NT), Orange taggsvamp (NT), Blå taggsvamp (NT), Gränsticka (NT), Leptopurus erubescens (NT), Vedticka (S), Bronshjon (S), Grönpyrola (S), Vedskivlav (NT), Knärot (VU), Talticka (NT), Gräddporing (VU), Gamlav (NT), Dropttaggsvamp (S), Vedtrappmossa (NT), Flagellkvastmossa (S), Ullticka (NT), Vågbandad barkbock (S), Mörk kolflamlav (NT), Stor aspticka (S), Spillkråka (NT), Blompraktbagge (S), Svartvit taggsvamp (NT), Mindre mörkborre (S), Tjockfotad fingersvamp (S), Mindre hackspett (NT), Kortskaftad ärgspik (NT).

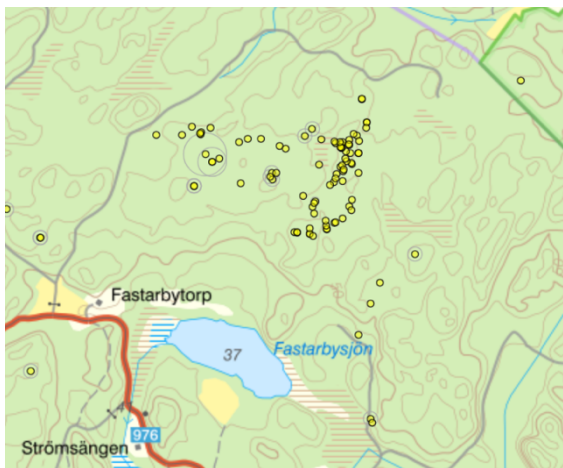

Bild 13. Fastarbyskogen. De små gula cirkelarna markerar platser där fynd av rödlistade arter eller signalarter registrerats.

Långmoramossen – Norrtälje kn

Hällmark, äldre barrskog och en norrvänd brant.

Åldern på de äldre träden är relativt hög och ligger mellan 150 - 200 år och det finns även enstaka riktigt gamla träd. Rikligt med död ved och lågkontinuitet. Flerskiktad skog. Torrakor, naturliga högstubbar och lågor förekommer frekvent över hela området. Enstaka paraplygranar. Insprängt finns mindre våtmarker (<<1 ha).

Ett brandområde (cirka 2 ha) där ett hundratal äldre träd har tydliga brandspår i stammarnas nedre delar från en relativt nylig skogsbrand. Detta område är särskilt värdefullt ur naturvårdssynpunkt eftersom brandområden från de senaste decennierna är ovanliga i Roslagen.

En tvär brant med inslag av döda tallar leder ner till en lång tallmosse som är en värdefull fågellokal. I branten finns naturligt en hög luftfuktighet och skogen har en tät och fuktig karaktär. Rikligt med skägglavar och tagellavar. Mossen är nyckelbiotop och omfattas delvis av naturvårdsavtal.

Artfynd och naturvärden

Baserat på de arterna som förekommer råder det inga tvivel på att området hyser höga naturvärden. I området finns ett antal fridlysta fågelarter. Ungefär mitt i området finns knärot och tall med talticka, draperad i gamlav.

Artlista: Knärot (VU), Vedskivlav (NT), talticka (NT), Gamlav (NT), Blanksvart spiklav (NT), Vedticka (S), Blodticka (S), Tjäder (S), Spillkråka (NT), Vågbandad barkbock (S), Mindre mörkborre (S), Bronshjon (S), Blåmossa (S), Gammelgranslav (S), Grovticka (S), Grynig blåslav, Vitmossav, Jättesvampmal (S), Björksplintborre (S), Tofsmes, Svartmes, Kungsfågel, Tuvull, Större hackspett, Gröngöling.

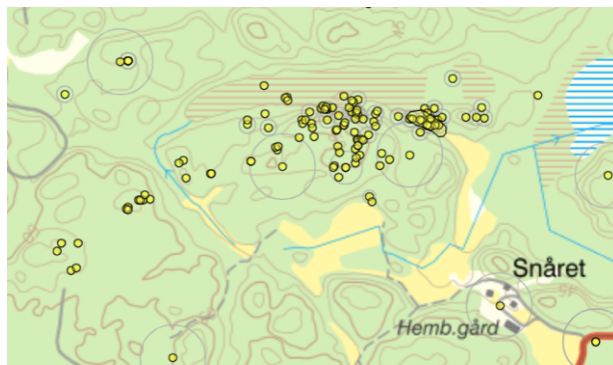

Bild 14. Långmoramossen. De små gula cirkelarna markerar platser där fynd av rödlistade arter eller signalarter registrerats.

Gunbyskogen – Vallentuna kn

Huvuddelen av området består av frisk blåbärsrik barrnatturskog där dominansen av trädslagen skiftar mellan gran och tall med måttligt inslag av lövträd som asp och björk. Spridda förekomster av ene i området visar på tidigare hävd, antagligen av skogsbete. De södra delarna av området består av partier med sumpskogskaraktär. Längs med hela området till väster övergår biotopen till hällmark. Åldern på de äldre träden är relativt hög och ligger mellan 150-200 år. Däremot saknas de riktigt gamla träden, vilket tyder på att skogen blädats under tidigt 1900-tal.

Skogen är flerskiktad och det är stor spridning mellan stamdiametern på träden. Terrängen är något kuperad, vilket antagligen har bidragit till skogens täta och fuktiga karaktär. Området är rikt på död ved i olika nedbrytningsstadier. Både torrakor och lågor förekommer frekvent över hela området. Även naturliga högstubbar finns det gott om.

Artfynd och naturvärden

Baserat på de arterna som förekommer råder det inga tvivel på att området hyser höga naturvärden, framför allt inom kryptogamer, fågel och insektsliv. Ett mindre område på hällmarken har någon gång för cirka 50 år sedan blivit utsatt för störning, vilket resulterat i ett 15-tal vindfällna av äldre tallar. På detta område har flertalet av lågorna tydliga kläckhål av den mycket krävande skalbaggen Raggbock (VU). Det förekommer även färskare lågor av tall vilket ger arten chans att leva vidare under lång tid på lokalen. Detta bör tas extra mycket hänsyn till eftersom arten har mycket få livskraftiga populationer kvar i Sverige utöver den på Gotska Sandön.

Bild 15. Gunbyskogen. De små gula cirklarna markerar platser där fynd av rödlistade arter eller signalarter registrerats.

Bild 16. Kläckhål på flera lågor efter den mycket krävande skalbaggen *Tragosoma depsarium*, Raggbock, rödlistad.

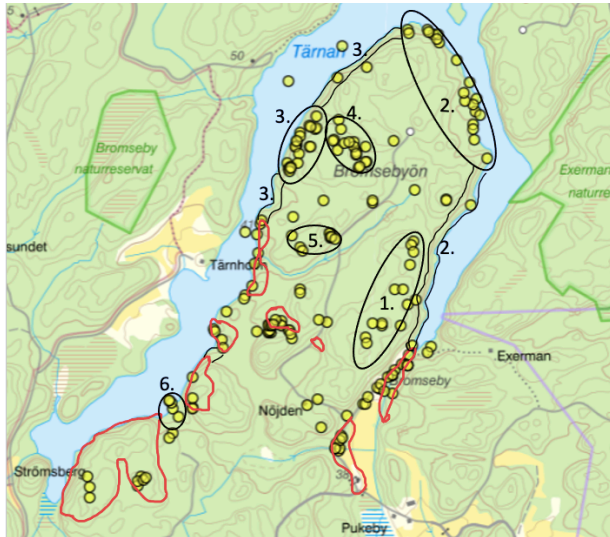
Bild 17. Blodicka som är en fin signalart när den växer på gran. På bilden syns även larvgångar efter Vågbandad barkbock (S).

Artlista 240317: *Leptoporus erubescens* (NT), *Leptoporus Mollis* (NT), *Vedskivlav* (NT), *Tallticka* (NT), *Vintertagging* (NT), *Garnlav* (NT), *Ullticka* (NT), *Vedticka* (S), *Blodicka* (S), *Skuggblåslav* (S), *Spillkråka* (NT), *Talltita* (NT), *Raggbock* (VU), *Vågbandad barkbock* (S), *Mindre mörghorre* (S), *Bronshjon* (S), *Granbarknagare* (S), *Björksplintborre* (S), *Revlumner* (FL), *Tjäder*

Bromsebyön – Vallentuna kn

Bromsebyön är en halvö som ligger helt centralt i Tärnanområdet. Den ligger mitt emellan två naturreservat: Bromseby naturreservat och Exerman-Hersby naturreservat, se karta nedan.

Längs strandlinjen, vars längd är cirka 4500 meter, finns flera ekologiskt intressanta och känsliga områden. Halvöns inre delar består till stor del av brukad skog och några höjder av intresse för naturvården.

Bid 18. Bromsebyön. Nyckelbiotoper enligt Skogsstyrelsens definition är markerade i rött. Förutom dessa finns sex områden av särskilt intresse: (1) Tallhällmark (2.) Östra strandlinjen (3.) Västra strandlinjen (4.) Tallhällmark (5.) Tallhällmark (6.) Udde med tallar av hög ålder.

Gula cirklar visar rapporterade fynd av rödlistad- eller signalart.

Delområde 1 är kuperat, med påtagligt gamla tallar särskilt i den södra delen. Högt uppe väster om där gården Bromseby tidigare låg finns tre höjder, vardera cirka 1 ha, med tallhällmark. Omkring höjderna finns korridorer av gallrad skog. I områdets norra del finns en långsträckt höjd med tallmarkshällskog.

Delområdet 2 är halvöns östra strandlinje. Området inom 50 meter från strandlinjen är mestadels starkt kuperat med lutning ner mot sjön. Längs hela strandlinjen (ca 2 km) finns ett stort antal gamla tallar, som alla har spår av brand i modern tid.

Norröver, där området breddas, övergår strandlinjen till en lövskog med fält med en mängd orkidéer.

Delområde 3 är halvöns västra strandlinje till sjön Tärnan. I norr finns frisk lövskog med inslag av örter, bland annat orkidéer. Där området breddas finns flera branter och stup ner mot sjön. Längs hela det markerade området finns tallar av hög ålder.

Delområde 4 är en tallhällmark med påtagligt gamla träd. Området är rikt på död ved i olika nedbrytningsstadier, samt torrakor, naturliga högstubbar och lågor. I norr övergår området i en kalkbarrskog. Här finns några stora nordvända lodytor och ett område med konstant hög luftfuktighet.

Delområde 5 är en tallhällmark med nord- och östvända lodytor. Mellan höjderna finns stråk av kalkbarrskog.

Delområde 6, slutligen är en udde med några tallar av hög ålder. På udden har i perioder rovfågel häckat.

Artfynd och naturvården

I de sex områdena har gjorts fynd av hela 65 naturvårdsarter och inte mindre än 30 rödlistade arter.

Att bevara skogen i delområde 1-3 samt 6, upp till 100 meter från strandlinjen, är viktigt för sjöns vattenkvalitet och även av stor betydelse för det rörliga friluftslivet. Sjön Tärnan är näringsfattig med ett rikt fågelliv, och är i det närmaste helt opåverkad av bebyggelse.

De befintliga nyckelbiotoperna och de sex markerade delområdena är viktiga livsmiljöer för Tärnanområdets tjäderpopulation.

Artlista våren 2024. Lopplummer, Revlummer, Mattlummer, Granbräken, Ormbär, Nattviol, Blåsippa, Skogsalm, Tibast, Grönpyrola, Vätteros, Mörk husmossa, Fällmossa, Stubbspretmossa, Blåmossa, Vedtrappmossa, Gulnål, Sotlav, Gulpudrad spiklav, Dvärgbägarlav, Kolflarnlav, Mörk kolflarnlav, Skuggblåslav, Vedskilav, Vedticka, Tallticka, Blodticka, Grovticka, Hasselticka, Blomkålssvamp, Motaggsvamp, Granbarkgnagare, Myskbock, Bronshjon, Vågbandad barkbock, Reliktbock, Björksplintborre, Mindre mörghorre, Almsnabbvinge, Jättesvampmal, Mindre bastardsvärmare, Bred kärrtrollslända, Havsörn, Slaguggla, Spillkråka, Gråkråka, Talltita, Rödvingetrast, Björktrast, Grönfink, Gulsparv, Kopparödla, Vanlig snok.

Vindsjöbergen – Österåker kn

Vindsjöbergen inventerades utförligt redan under 1990-talet. Det föreslogs då som ett lämpligt naturreservat. Diskussioner kring reservatsbildning pågår.

Vindsjöbergen innehåller en mosaik av naturmiljöer som är anmärkningsvärt intakt.

I området finns en tallhällmark med ininsprängd mosse. Det finns också en granskog med träd av hög ålder. Granskogen är av fuktig ristyp som i de lägre delarna övergår i gransumpskog med enstaka små vattenytor. I området finns också två mindre sjöar.

Artlista: Här har Tärnangruppen ej inventerat, då tidigare inventeringar i området har lett till att ett mycket stort antal naturvårdsarter har rapporterats, bland annat: Knärot, Blåsippa, Ögonpyrola, Kärrfibbla, Källpraktmossa, Mörk husmossa, Platt fjädermossa, Stubbspretmossa, Grön sköldmossa, Flagellkvastmossa, Blåmossa, Vedtrappmossa, Gulnål, Brunpudrad nällav, Garnlav, Nästlav, Vedskivlav, Kortskaftad ärgspik, Vintertagging, Gullgröppa, Gultoppig fingersvamp, Röd gul trumpetsvamp, Ögleskinn, Vedticka, Rävtticka, Ullticka, Gränsticka, Granticka, Tallticka, Tofsnålsskinn, Veckticka, Rosenticka, Ostticka, Kristallticka, Brandticka, Blomkålssvamp, Blackticka, Trådticka, Kandelabersvamp, Koralltaggsvamp, Guldcremla, Orange taggsvamp, Zontaggsvamp, Droptaggsvamp, Doftaggsvamp, Brödtaggsvamp, Fjällig taggsvamp, Motaggsvamp, Svart taggsvamp, Kricka, Tretåig hackspett, Spillkråka, Entita, Rörsångare, Tallbit.

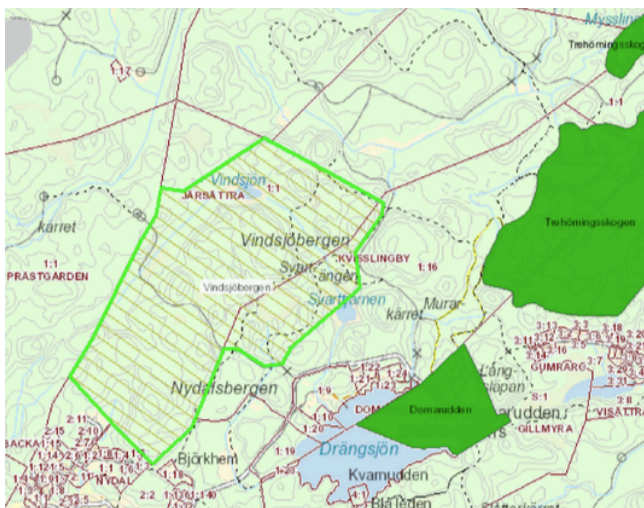

Bild 19. Karta som markerar det föreslagna naturreservatet Vindsjöbergen (grönstreckat).

Stockkärret – Österåker kn

Området är beläget norr om Mysslingen, väster om Pukebysjön, söder om Bromsebyvägen. I söder finns några långsträckta tallhällmarker, bland annat med en västvärd brant. Norr därom en höjd med mycket gamla tallar. Mot nordost, närmare själva Stockkärret, finns en mosse, en tallhällmark och en markant östvärd brant.

Hela området är värdefull livsmiljö för tjädern.

Området ligger också lättillgängligt från friluftsgården Domarudden. Roslagsleden passerar utanför området åt väster.

Delar av området är inventerade av Tärnangruppen. Själva kärret (brunstreckat, till höger i kartbilden nedan), är ännu ej inventerat av Tärnangruppen.

Artlista: Blåsippa, Gullpudra, Skogsklocka, Fällmossa, Grov fjädermossa, Blåmossa, Klippfrullania, Mörk kolflamlav, Garnlav, Skuggblåslav, Vedskivlav, Skrovellav, Vintertagging, Taggfingersvamp, Vedticka, Rävtticka, Tallticka, Blomkålssvamp, Motaggsvamp, Bronshjon, Vågbandad barkbock, Reliktbock, Björksplintborre, Svävflugedagsvärmare, Kricka, Tjäder, Havsörn, Slaguggla, Mindre hackspett, Spillkråka, Rödvingetrast.

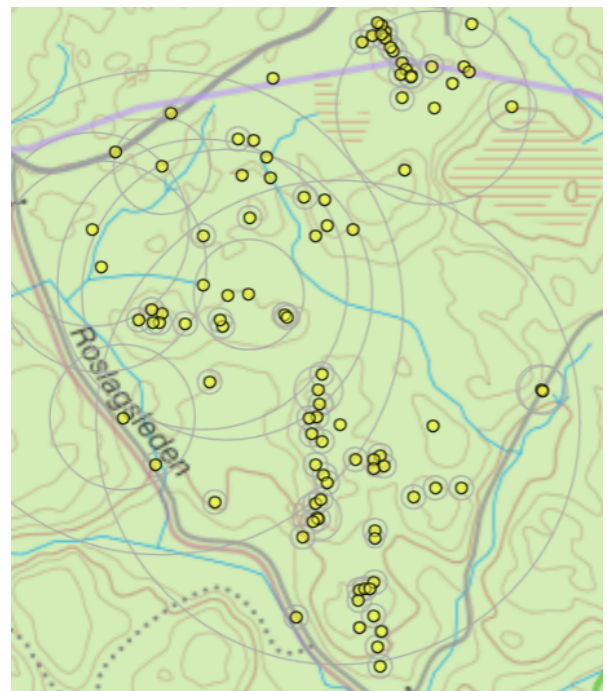

Bild 20. Stockkärret (i öster), med omgivning. De små gula cirkelarna markerar platser där fynd av rödlistade arter eller signalarter registrerats.

Fågelmossen – Österåker kn

Detta område är en viktig livsmiljö för tjädern och i hundratals år har våtmarken i områdets södra del hetat Fågelmossen. Tyvärr har det artrikaste området naggats i kanten av en avverkning under 2023. Den kvarvarande skogen har fortfarande höga naturvärden.

Här finns kvar inslag av våtmark, hållmarker och skvattrammosse med inslag av äldre träd. Här finns små områden där det är rikligt med liggande och stående död ved. Området är en viktig livsmiljö för tjädern.

Fågelmossen har ännu inte artinventerats av Tärnangruppen så komplett artlista saknas för närvarande.

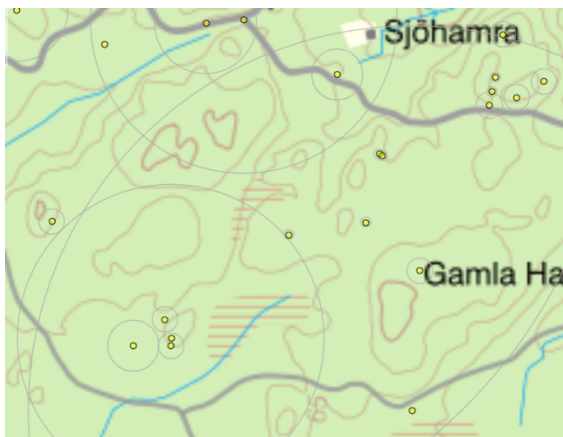

Bild 21. Gamla Harsbro

Lilla Harsjön – Vallentuna kn

Hela området är värdefull livsmiljö för tjädern.

Norra delen består av en flerskiktad barnnaturskog där en tydlig kontinuitet finns i form av trädslag, ålder och substrat. Det finns äldre lövträd med bohål, silverved i form av torrakor och stubbar, död liggande ved, naturlig föryngring, småvatten och spår av skogsbrand.

I de områden med sumpskogskaraktär är träden påtagligt senvuxna och med spår av vedlevande insekter. Dessa små områden som är insprängda i storskogen har också en rik flora i form av kärlväxter. Just här kan man hitta mängder av orkidéer som fläcknycklar och knärot.

Södra delen består av en öppen tallhållmark rik på död ved och tallar som är mycket gamla, många över 200 år. Området är mycket rikt på arten blåmossa samt flera arter av mykorrhizabildande marksvampar vilket tyder på lång skoglig kontinuitet. Det finns även gott om häckningsplatser för ugglor och andra hålbbyggande fåglar.

Sammantaget skapar de båda områdena en väl avvägd dynamik mellan olika biotoper som är viktiga för arter med höga krav på sin livsmiljö. De talrika förekomsterna av rödlistade arter och signalarter visar på lång skoglig kontinuitet samt skyddsvärd natur. Hållmarkerna ligger i direkt anslutning till vägen och Roslagsleden vilket gör området lättillgängligt. I närheten finns en nyckelbiotop, samt naturreservatet Bromseby.

Artlista hösten 2024, Vedskivlav, Motaggsvamp, Knärot, Ullticka, Vedtrappmossa, Garnlav, Orange taggsvamp, Tallticka, Grantaggsvamp, Korallfingersvamp, Granticka, Kötticka, Vintertagging, Svartvid taggsvamp, Dvärgbägarlav, Vedticka, Mindre mörghorre, Björksplintborre, Bronshjon, Vågbandad barkbock, Granbarkgnagare, Blodticka, Blåmossa, Grönpyrola, Grön sköldmossa, Flagellkvastmossa, Jättesvampmal, Kattfotslav, Kornknotmossa, Brudborste, Glansfläck, Rostfläck, Bollvitmossa, Skarp dropptaggsvamp, Tallvitmossa, Mattlumner, Revlumner, Fläcknycklar, Talltita, Spillkråka, Tjäder, Kungsfågel, Trädlärka.

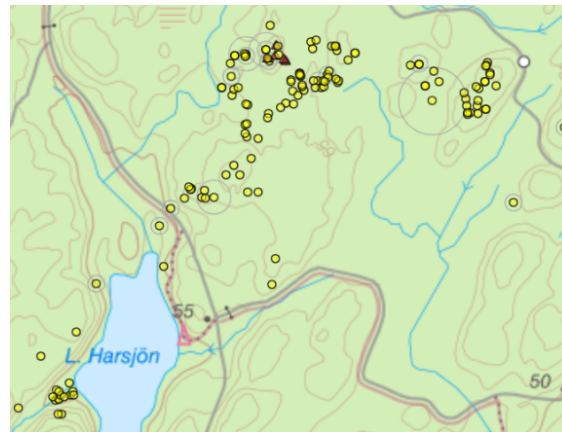

Bild 22. Lilla Harsjön. De små gula cirklarna markerar platser där fynd av rödlistade arter eller signalarter registrerats.

Porskärret – Österåkers kn

Mellan sjöarna Viren och Älten ligger Porskärret. Hällmark, tallmossar rikt på skvattram, barrsumpskog och sur barrblandskog. En kontinuitets-barrblandskog med inslag av äldre lövträd. Olikåldrig skog med spår av skogsbyte och men få andra spår av skogsbruk.

Här finns små områden där det är rikligt med liggande och stående död ved. Området är en viktig livsmiljö för tjädern.

Talrika förekomster av rödlistade arter och signalarter visar på lång skoglig kontinuitet.

Tärnangruppen har hittills bara inventerat området närmast väster om skogsbilvägen. Fler skogsinventeringar inom nedanstående kartbild planeras. Området är viktigt för tjädern, och här finns flera oinventerade områden med gammal skog.

Artlista 241020: Skuggblåslav, Vedskivlav, Garnlav, Vedticka, Rävtticka, Tallticka, Dropptaggsvamp, Motaggsvamp, Vågbandad barkbock, Björksplintborre, Mindre mörghorre, Tjäder, Spillkråka, Talltita.

Bild 23. Porskärret. De små gula cirkelarna markerar platser där fynd av rödlistade arter eller signalarter registrerats.

Bilden 24: Den relativt ovanliga slagugglan, fotograferad i Tärnanområdets centrala delar.

Bild 25:

Nattskär. En ovanlig fågel som är mycket svårångad med kamera. Här fotograferad i Tärnanområdets centrala delar.

Fotografer:

Mattias Ödevindh (sidan 6 och 9),
Kenneth Olausson (sidan 4,8 och 23),
Tomas Fridström (sidan 15),
Martin Permats (sidan 14 och 19),
okänd (sidan 5).

Samtliga fotografier är tagna i Tärnanområdet.

Slutord

- Tärnanområdet anges som skyddsvärt område i *Strategi för formellt skydd av skog i Stockholms län*.
- Tärnanområdet anges också som "värdekärna i grön kil" i *Regional utvecklingsplan för Stockholm*.
- De berörda kommunerna har miljömålsättningar som bland annat rör andel skyddad natur.
- De senaste 20 åren har mindre än 0,5% av områdets yta fått något formellt skydd, till exempel naturvårdsavtal.
- Tärnangruppen har identifierat många tidigare okända områden med nyckelbiotopskvalitet. Nio värdefulla områden presenteras i detta dokument.
- Sammantaget finns en stark signal om att bildandet av ytterligare naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal i Tärnanområdet bör prioriteras av myndigheterna.

Tärnangruppen

Denna skrift har kunnat tas fram genom ett samarbete mellan lokala föreningar i Tärnangruppen. Redaktion har varit Tomas Fridström, Martin Permats, Karin Svartengren och Mattias Ödevidh.

Den ursprungliga Tärnangruppen bildades redan på 1990-talet, och var medagerande när flera av dagens naturreservat bildades. Tärnangruppen var sedan vilande under många år.

År 2021 återstartades Tärnangruppen. I Tärnangruppen samverkar personer från lokala föreningar: Friluftsrådet i Österåker, Naturskyddsföreningen i Österåker, Naturskyddsföreningen i Vallentuna, Naturskyddsföreningen Roslagen i Norrtälje, Naturskyddsföreningen i Täby, Naturskyddsföreningen Stockholms län, Angargruppen, Stockholms Ornitologiska Förening, Birdlife Sverige med flera.